

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ З ЛОГОРИТМІКИ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ

FEATURES OF ORGANIZATION OF OCCUPATIONS FROM LOGS IN CHILDREN WITH AUTISTIC SPECTRUM DISORDERS

У статті розглянуто особливості організації занять з логоритмики для дітей з розладами аутичного спектру. Актуальність проблеми дослідження на соціальному рівні визначається помітно збільшеною кількістю дітей з розладами аутистичного спектру (РАС), зокрема, відзначається тенденція до збільшення частоти виникнення цього порушення розвитку у дітей дошкільного віку. Одним із важливих симптомів дитячого аутизму є проблеми з мовленням: діти починають говорити дуже пізно і можуть припускатися граматичних помилок, але можуть і раптово вимовляти відразу ж довгі фрази, які почули від дорослих. Основна увага зосереджується на теоретико-методичних засадах дослідження. Так, розглянуто дослідження В. Вітюк та Л. Тарасюк, якими було запропоновано найбільш поширені засоби альтернативної комунікації, тренінги невербального спілкування дітей з аутизмом, визначено напрями логопедичної корекційної роботи. Вивчено дослідження М. Свідерської, в яких доведено, що спілкування є важливою ланкою у становленні соціальної взаємодії дітей з розладами аутичного спектру, проте воно неможливе без адекватного розуміння співбесідника.

Розкрито питання корегування динамічної афазії засобами логоритмики з урахуванням симптоматичної картини цього складного мовленнєвого порушення у дослідженні Т. Левчук.

Висвітлено принципи та методи корегування просодичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритмики, які запропоновано науковцем О. Боряк.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито методику формувального етапу експерименту та етапи її впровадження, яка складалась із низки логоритмічних вправ, що були спрямовані на ауторелаксацію та саморегуляцію; ритмічної азбуки, що спрямована на засвоєння ритму; музичних вправ для розвитку фонематичного слуху; ігор для розвитку діафрагмального та мовного дихання; використано набір різних дитячих музичних інструментів для розвитку емоцій дитини та вміння їх позначати. Доведено, що розроблена методика виявилась дієвою, отже, її можливо використовувати в роботі з дітьми з розладом аутичного спектру.

Ключові слова: логоритмічні заняття, діти з розладами аутичного спектру.

The article deals with the features of organization of lessons with logs for children with disorders of the autistic spectrum. The urgency of the problem of research at the social level is determined by a significantly increased number of children with the disorders of the autistic spectrum (race), in particular, there is a tendency to increase the frequency of this violation of development in preschool children.

One of the important symptoms, children's autism is issues with speech: children begin to speak very late and can be grammatical disordered, but can suddenly pronounce long phrases that have heard from adults.

The main attention focuses on the theoretical and methodological principles of the study, so considered the study of V. Vityk and L. Tarasyuk, which were proposed by the most common means of alternative communication, trainings of non-verbal communication of children with autism, identified areas of speech therapy. The study of the M. Sviderskay, which proved that communication is an important link in the formation of social interaction of children with the disorders of the autistic spectrum, but it, is impossible without an adequate understanding of the interlocutor.

The issue of correction of dynamic aphasia with means of logsmics is revealed taking into account the symptomatic picture of this complex speech violation in the study of T. Levchuk. The principles and methods of correction of the prosodic side of broadcasting in children of senior preschool age with dysarthria by means of speech thermal rhythms, which were proposed by the scientist O. Boryak.

On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature, the methodology of the molding stage of the experiment and the steps of its implementation, which consisted of a number of logical exercises, which were directed to auto-regulation and self-regulation are disclosed; rhythmic alphabet, aimed at mastering the rhythm; musical exercises for the development of phonemic hearing; games for the development of diaphragm and linguistic breathing; a set of different children's musical instruments for the development of emotions of the child and protect them to denote them. It is proved that the developed methodology turned out to be effective and it is possible to use in working with children with an autistic spectrum disorder.

Key words: logarithmic classes, children with autistic spectrum disorders.

УДК 37.012.82:37.018:159.922.76
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/34-1.21>

Кавиліна Г.К.,
канд. пед. наук,
викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема аутизму та аутистичних розладів для українського й світового суспільства не є новою, але вона привертає увагу психологів, педагогів і психіатрів. Актуальність проблеми дослідження на соціальному рівні визначається помітно збільшеною кількістю дітей з розладами аутистичного спектру (РАС), зокрема, відзначається тенденція до збільшення частоти виникнення цього порушення розвитку у дітей дошкільного віку.

Дошкільний вік – це кращий період, коли ми можемо допомогти та виправити дефекти мовлення, які можуть у подальшому впливати на оволодіння письма та читання дитиною, тому своєчасна допомога у виправленні дефектів звуковимови за допомогою логоритмічних занять є важливою задачею сучасної дошкільної освіти, яка розв'язується тільки разом логопедом, музичним працівником і вихователем.

Аутизм (від гр. «αὐτός» – «сам») – це хворобливий стан психіки людини, який характеризується послабленням зв'язків із реальністю, виявляється у зосередженості на власних переживаннях, створенні свого світу марення. Діти, хворі на аутизм, стають відлюдькуватими, перестають спілкуватися з однолітками, усамітнюються, іноді ховаються, створюють власний світ безглузвих фантазій і живуть у цьому фантастичному світі як діючі особи, багато розмовляють з кимось невідомим, сперечаються, комусь погрожують. Хвору дитину майже неможливо повернути до дійсності. Аутизм часто поєднується з повною відмовою від мови (мутизм) або з різким її зменшенням [2].

Одним із важливих симптомів дитячого аутизму є проблеми з мовленням: діти починають говорити дуже пізно і плутають займенники, але можуть і раптово вимовляти відразу ж довгі фрази, почуті від дорослих. У фразах повторюється не тільки порядок слів, але й інтонація, з якою вони були сказані раніше іншою людиною [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження В. Вітюк та Л. Тарасюк присвячено розвитку мовлення дітей з аутизмом, що в подальшому допоможе їм адаптуватися у соціумі та здобути початкову освіту. Науковцями запропоновано найбільш поширені засоби альтернативної комунікації, тренінги невербального спілкування з дітьми з аутизмом, визначено напрями логопедичної корекційної роботи [7].

М. Свідерська займалась проблемою розуміння зверненого мовлення дітьми з розладами спектру аутизму. Спілкування є важливою ланкою у становленні соціальної взаємодії, проте воно неможливе без адекватного розуміння співбесідника [8].

Мета статті полягає в доведенні ефективності використання логоритмічних занять у роботі з дітьми-аутистами.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ століття в багатьох країнах Європи набула поширення програма ритмічного виховання, відома як метод ритмічної гімнастики. Її створив швейцарський педагог і музикант, професор Женевської консерваторії Еміль Жак-Далькроз. Сутність цієї методики полягає в тому, що завдяки поєднанню ритму, музики та руху було розв'язано задачу «виховання ритму за допомогою ритму» спочатку у музикантів, а потім у звичайних дітей, починаючи з дошкільного віку.

З плином часу логопедичну ритміку дедалі активніше використовували в різноманітних реабілітаційних методиках як один із самостійних засобів коригувального впливу, тому сьогодні доцільно застосовувати досвід учених, педагогів, фізіологів та лікарів для виправлення вад мовлення у дітей, зокрема починати цю роботу ще в дошкільному навчальному закладі [5].

Так, Т. Левчук дослідила питання корегування динамічної афазії засобами логоритміки з урахуванням симптоматичної картини цього складного мовленнєвого порушення.

Науковець О. Боряк розробила принципи та методи корегування просодичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки [1].

Л. Журавльова у своєму дослідженні експериментально довела залежність темпо-ритмічних розладів мови у дітей із заїканням від стану компонентно-складових форм музики, зокрема ритму, темпу, інтонації та емоцій, які містяться в структурі музично-дидактичних ігор. Вона встановила, що активізація і синестезія роботи сенсорних аналізаторів забезпечують ефективність на різних етапах розвитку усного мовлення у дітей із заїканням. Поєднання музики, руху та слова у логоритміці відбувається по-різному, але якою б не була частка музики та слова, музики та руху у вправах, усі вони в комплексі формують та впорядковують рухову сферу дитини й позитивно впливають на її особистість та мовлення [5].

Отже, саме поєднання співів, рухів і мови дасть змогу закріплювати правильну звуковимову і звукосприйняття.

Мета логопедичної ритміки для дітей з РАС полягає у всебічному розвитку дитини з відповідними можливостями та пристосуванням до соціального середовища.

Так, дослідниця Г. Літвінова довела, що саме музика зачіпає глибинні потенційні можливості дітей з розладами аутистичного спектру, пробуджуючи у них інтерес до світу, сприяє засвоєнню різних позитивних емоцій, а також їх проявів. Дошкільнятам з розладами аутистичного спектру музика дає можливість установити, поступово зміцнити довіру та порозуміння з педагогом [3].

Дослідження було проведено в комунальній установі «Одеський інклюзивно-ресурсний центр № 5». В дослідженні брали участь 12 дітей старшого дошкільного віку з РАС. П'ятьох досліджуваних можна віднести до мовленнєвого порушення ЗНМ другого рівня, а семеро належать до ЗНМ третього рівня. Працівники центру були в команді супроводу, тому діти з РАС відвідували корегувальні логопедичні заняття протягом навчального року.

На початку експерименту нами були враховані такі умови.

1) Створення в освітній установі спеціально організованого середовища, що дає змогу компенсувати відсутні навички та полегшити адаптацію дитини (структурований і стабільний простір, візуальний розклад у групі та кабінеті фахівця).

2) Психолого-педагогічний супровід усіх суб'єктів інклюзивної освіти (дитина, педагоги, батьки, однолітки).

3) Командна робота з дитиною з РАС спеціаліста різного профілю (педагога-психолога, логопеда, дефектолога).

Нами було задіяно такі відомі методи роботи з дітьми з РАС:

- метод візуального контакту, розуміння погляду, встановлення уваги;
- метод розуміння погляду «Відповідає той, на кого дивляться»;
- метод повідомлення інформації про предмети, які в цей момент дитина не може бачити, про минуле й майбутнє (більш абстрактні поняття, «Що ти збираєшся робити завтра?»);
- метод збільшення числа спонтанних висловлювань;
- метод повідомлення про свої емоції;
- метод сумісної роботи.

На констатувальному етапі нами було визначено рівні виконання логоритмічних вправ дітей з РАС на заняттях.

Так, на низькому рівні нами було виділено дітей, які не вміють технічно точно, легко й виразно виконати основні та імітаційні рухи. У дітей був поверхневий інтерес до ритміки, вони не робили спроб висловити музичні образи в русі, у них погано розвинені слухова увага й фонематичний слух, вони не погоджують рух із музикою та мовою, спостерігається недоречність мімічних та вокально-мовних реакцій, вони не відчувають зміну настрою музики, помиляються у визначенні динаміки, темпі. У дітей цього рівня не розвинене діафрагмальне й мовне дихання, мова невиразна.

На середньому рівні нами було виділено дітей, які виконують рухи точно й виразно, але не мають творчої активності у створенні музично-рухових образів, інтерес до виконання вправ нестійкий, мімічні та вокально-мовні реакції стримані або відсутні, зміну настрою музики вони відчувають недостатньо добре, помиляються у визначенні

динаміки, темпу й ритму. Недостатньо добре розвинені слухова увага й фонематичний слух, рух із музикою та мовою вони погоджують за допомогою дорослого, діафрагмальне й мовне дихання та дикція слабо розвинені.

На високому рівні виділено дітей, які технічно володіють музично-ритмічними навичками, виявляють творче ставлення до виконання танців, ігор та вправ, відчувають зміну настрою музики, динаміку, темп і ритм. У дітей розвинені слухова увага й фонематичний слух, мімічні та вокально-мовні реакції, вони добре погоджують рух із музикою та мовою, добре розвинені діафрагмальне й мовне дихання, дикція.

Нами було визначено, що на низькому рівні опинилося 9 (75%) досліджуваних, на середньому – 3 (25%) дітей, а на високому рівні не опинилося нікого.

Формувальний етап нашого дослідження складався з низки логоритмічних вправ, які були спрямовані на ауторелаксацію та саморегуляцію, як, наприклад, вправа «Верба-тополя».

Дитина стоїть і виконує завдання керівника. Їй пропонується розставити ноги на ширину плечей, злегка нахилити корпус, опустити голову, опустити руки вздовж тулуба. Вона є плачучою вербою, гілки якої (руки) плавно розгойдує вітерець. Виконуючи це завдання, дитина має розслабитися.

Потім дитину просять плавно підняти руки вгору, прогнутися, вирівнятися, зробити глибокий вдих, поставити п'ятки разом, а носки – нарізно. Тепер вона – струнка, гнучка тополя, яка не боїться ні вітрів, ні бурі, адже вона сильна й могутня.

Такі вправи допомагали дитині відчути своє тіло, вміти їм керувати, виконувати нахили в різні боки за командою логопеда.

Також нами були розроблені й запропоновані ритмічна азбука, яка спрямована на засвоєння ритму. Дітям пропонувалося прослухати ритмічний малюнок, а потім повторити його за логопедом. Як ритмічний малюнок ми запропонували поплескати в долоні знайомий музичний нарис, потупотіти ніжками, а потім ми пропонували дітям з'єднати ці дії в одну вправу, тобто ускладнювали завдання.

Для розвитку фонематичного слуху нами було розроблено музичні вправи, в яких пропонувалося дітям впізнати, як дзичить велика бджілка (діти голосно імітували), а як – маленький комарик (діти тихесенько пищали).

Для розвитку діафрагмального й мовного дихання була запропонована гра з кульками. Дітям пропонували кольорові кульки, на які необхідно було дмухати і не давати їм впасти до підлоги. Кожного разу час, який кулька «летіла», збільшувався.

Для розвитку емоцій та вміння їх позначати ми пропонували дітям набір різних дитячих музичних інструментів. Наприклад, на занятті по казці «Три ведмеді» ми за допомогою міміки показували

сердитих героїв казки, а на металофоні музично зображували їх злість, ударяючи молоточком по клавішах з низьким звуком, коли зображували сумного казкового героя, то вдаряли по клавішах з високим звуком, для зображення веселого здійснювали середньочастотні звуки.

Також нами було задіяно різні види ходьби, стрибки, біг, тупання, хлопки. Так, на заняттях ми показували різні ілюстрації тварин і пропонували зобразити ведмежу ходу, те, як рухається качка, те як скаче мавпа з гілки на гілку. На наступних заняттях використовували для імітації емоцій тварин, героїв з мультфільмів. Дітям пропонувалося вгадати емоцію через імітацію рухів, міміки.

По завершенню формувального етапу експерименту нами було виявлено, що на високому рівні опинилося 4 дітей (33%), на середньому – 7 (58%), а на низькому рівні залишилась одна (9%) дитина.

Висновки. Розроблена методика виявилась дієвою, і її можливо використовувати в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, тому ми пропонуємо використовувати таку форму роботи з дітьми-аутистами в закладах дошкільної освіти в умовах інклюзивного навчання, в закладах загальної та середньої освіти для дітей з розладами аутистичного спектру та в корегувальній роботі інклюзивно-ресурсних центрів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Боряк О. Дослідження темпо-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2011. Вип. 17. С. 30–34.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 112 с.
3. Литвинова Г., Зазуленко-Бакланова Н. Арт-терапевтические технологии в системе психолого-педагогической помощи детям с расстройствами аутистического спектра. *Исцеляющее искусство.* 2016. № 3. С. 18–39.
4. Новиковская О. Логоритмика для дошкольников в играх и упражнениях : практическое пособие для педагогов и родителей. Санкт-Петербург : Корона, 2018. 270 с.
5. Полтавцева В., Косарева Л., Башманова Л. Играют дети – играют вместе (Игровая терапия для детей с ранним детским аутизмом). *Молодой учёный.* 2016. № 21. С. 913–916.
6. Свідерська М. Розвиток імпресивного мовлення при нормальному онтогенезі та розладах спектру аутизму. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка.* 2016. Вип. 32 (2). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2016_32%282%29__23 (дата звернення: 15.10.2016).
7. Чеснокова Л. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Харків : Основа, 2017. 160 с.